

Kant'ın Saf Aklın Eleştirisi'nde Üç Katlı Sentezin Rolü ve Önemi Üzerine

On the Role and Importance of the Threefold Synthesis in Kant's Critique of Pure Reason

YAKUP HAMDİOĞLU

Sivas Cumhuriyet University

Received: 14.11.2023 | Accepted: 29.12.2023

Abstract: The three-fold synthesis discussed by Kant in the A-edition of the Critique of Pure Reason has an important place in revealing the objective content of experience and knowledge. He gives a new form to the transcendental deduction in the B-edition and does not include the threefold synthesis here. Even so, his results in the A-edition continue to be influential within Transcendental Philosophy. Because the three-fold synthesis makes the foundations of experience clear, and from this perspective, moving away from the results obtained here would mean redefining experience and knowledge. In this study, it will be discussed how Kant shaped and positioned it in order to ground the objective content of experience and knowledge.

Keywords: Intuition, experience, object, synthesis, representation.

Giriş

Saf Aklın Eleştirisi zihnin yapısı, nesnenin bu yapı ile nasıl uygunluk gösterdiği, deneyim ve bilginin olanaklılığı ve sınırları, bilginin tüm yönleriyle açıklığa kavuşturulması, gerçeklikle ilişkimizin farklı katmanları vb. başlıklar üzerine yapılan kapsamlı tartışmaları yepyeni bir felsefi yolla çözüme kavuşturma çabasının bir ürünüdür. Bu çerçeve içinde o, onun bütünlüğünü tek bir soruya indirgeyerek anlama çabasındaki bir ısrara direnen bir içeriğe sahiptir. O bize ayrı bölümler içinde çark dişleri gibi birbirine geçmiş kavramsal çözümlemelerden oluşan büyük ve etkileyici bir yapı sunar. Nesnenin öznde nasıl kurulduğunun ortaya konulabilmesi bu yapı içerisinde ele alınan en önemli sorunlardandır. Kant bu soruna zihnin yetilerinden duyarlık ve anlama yetisi arasındaki bağlantıların kurulmasını sağlayan *a priori* koşulları deneyimin olanağı temelinde aydınlatarak transandantal¹ bir boyut kazandırır. Transandantal, nesneler hakkında bilgimizi sağlayan kaynakların yalnızca zihinde bulunan koşullar olduğuna işaret eder. Bilgiyi olanaklı kılan koşullar transandantaldır; çünkü onların temel özelliği empirik deneyimin *a priori* ön koşulu veya saf olarak öznde bulunmaları bakımından sübjektifliğidir.²

Özne dünyayı algılamaya başladığı anda, aldığı duyuşal görü verileri çeşitliliğinin zihninde dolaşıma girmesi sonucunda, kendisini kendi yapılandırdığı ama kendisine ait olmayan bir dünyanın bir üyesi olarak onun içinde algılamaya başlar. Kant'a göre bu durum ancak nesnelerin zihne uygun düşme zorunluluğu olduğu için olanaklı olmaktadır. Çünkü zihin kendisini nesnelere uydurmak zorunda olsaydı, o zaman nesnelerin bilgi-

¹ “Nesnelerle değil, aksine genel olarak nesnelere ilişkin *a priori* kavramlarımızla çok fazla meşgul olan tüm bilgiyi transandantal olarak adlandırıyorum”(Kant, 1998, A 11/A 25). Transandantal, bilgi nesnesinin özelliklerini belirlemek için zihnin yetilerinin bilginin nesnellliğini olanaklı kılan kuralları deneyimde nasıl sağladığını incelemenin şart olduğuna işaret eder.

² Kant için “‘sübjektiflik’ kavramı, tam da bilginin aklın bir zorunlu yöntemi ve bir genel yasası içinde temellendirilebilirliğini ifade etmektedir” (Cassirer, 1996, s. 164).

sini *a priori*³ olarak temellendirilemeyeceği için özne kendisini kendisinin hiçbir şekilde bir parçası olamayacağı bir dünyada düşünmek zorunda kalacaktı. Oysa “dünya bizim onu düşündüğümüz gibidir ve biz de onu olduğu gibi düşünürüz. Kant'ın yorumlanmasında karşılaşılan büyük güçlüklerin neredeyse tamamı bu iki önermeden hangisinin vurgulandığına bağlıdır. Dünyanın *a priori* doğasını belirleyen düşüncemiz mi? Yoksa onu nasıl düşünmemiz gerektiğini belirleyen dünya mı?” (Scruton, 2001, s. 34). Kant her iki bakış açısının da geçerli olmasını sağlayacak düşünceler sunar. Çünkü dünyanın düşündüğümüz gibi olduğunu iddia edebilmemiz için aynı zamanda onu olduğu gibi düşündüğümüzü de kanıtlayabilmemiz gerekir.

Kant'ın üç katlı sentezi dünyayı olduğu gibi düşündüğümüzü gösterebilme yönünde önemli bir adımdır. Bu bakış açısı içinde o, imgelem yoluyla görüde canlandırılarak zihnimizde dolaşıma giren temsiller olarak tezahürlerin ‘kendimize’ ait olmasını; zamanla ilişkisinin kurulmasını ve duyu içeriklerinin genel anlamda bir nesneyle ilişkisinin bilincine varılmasını; aynılık ve farklılıkları üzerinden karşılaştırılmasını sağlayacak şekilde yeniden üretilmelerini ve anlama yetisinin nesneyi onun üzerinden tanıması için görülerine göre bir nesneyle ilişkilendirmesini üç katlı sentez yoluyla izah eder. Kant'ın felsefesinde nesnellik en temel düzeyde nesne ile ilişkili olmaya işaret eder. Bu çerçevede içerisinde nesnellik bir temsil olarak tezahürün bir nesneyle ilişkisinde anlaşılır hale gelmektedir. Bu çalışma doğrudan üç katlı sentezin kendisine odaklanarak, Kant'ın onun aracılığıyla bu ilişkiyi nasıl açık kıldığını gösterebilmeyi amaçlamaktadır. Kant üç katlı sentezden hareketle temsillerin nesne ile ilişkisi üzerinden nesnel geçerlilik hakkındaki iddialarını da sağlam bir temel üzerine yerleştirir. Bu bağlamda, onun üç katlı sentez sürecinin bu şekilde bir açıklamasını vermesinde ‘bir şeyi temsil edebilmenin’ ve ‘transandantal dedüksiyonun ana sorusunun’ önemli bir etkisi vardır. Çalışmanın başlıkları da bu doğrultuda belirlenmiştir.

³ “Şimdi Kant'ın niçin bir *a priori* bilginin olmasının olanaklı olduğunu düşünmesi gereksin? Yanıt açıkça böyle bir bilginin var olduğuna inanmış olmasıdır” (Cop-leston, 2004, s. 52).

Bir Şeyi Temsil Etmek

Çalışmamızın başlığı ve konusu *Saf Aklın Eleştirisi*'nin *Giriş* bölümünün ilk cümleleri ile başlamamızı zorunlu kılıyor. Onlar Kant'ın en çok bilinen ve çalışmalarda en çok alıntılanan sözlerinin başında gelirler: “Hiç şüphe yok ki tüm bilgimiz deneyimle başlar; çünkü bilgi yetisi duyularımızı uyaran ve kısmen kendiliğinden temsiller üreten, kısmen de onları karşılaştırmak, bağlamak veya ayırmak için anlama yetimizin etkinliğini harekete geçiren ve böylece duysal izlenimlerin ham maddesini deneyim adı verilen nesnelerin bilgisi haline getiren nesneler yoluyla olmasaydı başka türlü nasıl çalışma için uyandırılabilirdi? O halde zaman söz konusu olduğunda, bizde hiçbir bilgi deneyimden önce gelmez ve her bilgi deneyimle başlar. Ancak tüm bilgimiz deneyimle başlamasına karşın, yine de tamamı da bu nedenle deneyimden kaynaklanmaz” (Kant, 1998, B 1). Tüm bilgimiz, temelde, zamansal olarak anlama yetisinin duyular yoluyla harekete geçmesi nedeniyle deneyimle başlar. Daha açık bir ifadeyle, duyu organlarımızın dışsal şeylerin etkilerine (uyaran verileri/duyumlar/izlenimler) açık olduğunun, genel anlamda, deneyimde öncelenemeyen bir yan olarak düşünülmesi gerekir.⁴

Kant'a göre duyum “bizim dışımızdaki şeylere ilişkin temsillerimizin salt öznel yanını anlatır” (Kant, 2006, s. 39). Duyular ancak bir duyum çeşitliliği veya izlenimleri sağlayabilirler; onları birleştiremez veya ilişkilendiremezler. Aynı zamanda duyuların sağladıkları dışında zihnin yetileri kapsamında bir duyum üretimi söz konusu olmadığı için zihinsel süreçlerde ancak zamansal olarak önce gelen duyuların izleri taşınabilirler. Duyu verileri çeşitliliği, en başta, zihni belli bir yolda etkiler ki, diğer bir ifade ile öznenin durumunda bir değişikliğe yol açar ki, Kant'a göre zihnin nesnelerle doğrudan veya dolaysızca temasını gerçekleştirmesine olanak sağlayan duysal görüler de bu yolla verilen temsillerdir (Kant, 1998, A 20/B 34).⁵ Duyu verileri çeşitliliği bu nedenle gelişigüzel bir veri yığını oluşturacak şekilde alınmamaktadır. Nesnelerin etkilerinin duysal verilme yoluna

⁴ Ancak teknik yönden deneyim bilgisi, bilgi yetimizin kendi içinden sağladıklarının bir sentezidir. Bu nedenle her duyumda, ondan bağımsız ama deneyimin kaynağı olan *a priori* bilginin özel bir anlamda öncelenemeyen bir yan olarak düşünülmesi gerekir.

⁵ “Tüm düşünmeden önce verilebilen temsile görü denir” (Kant, 1998, B 132).

ya da Kant'ın ifadeleriyle “nesnelerin bizi etkileyiş kipi yoluyla temsilleri alma yetisine (alıcılık) duyarlık denir.⁶ Öyleyse duyarlık aracılığıyla nesneler bize verilirler ve yalnızca o bize görüleri sağlar” (Kant, 1998, B 33). Duyarlık yoluyla zihnin nesnelerden etkilenme (belli bir yolda) kabiliyeti olarak alıcılık edilebilir. Kant şöyle devam eder: “Nesneyle duyum yoluyla ilişkili olan görüye empirik denir. Empirik bir görünümün belirlenmemiş nesnesine tezahür denir” (Kant, 1998, B 34).⁷

Duyarlığın bilgi edinme sürecine *a priori* bir katkı sağladığı düşüncesi *Transandantal Felsefe*'nin en ayırt edici özelliklerinden biridir. Kant kendi felsefesine özgü bu düşüncesini görülerin maddesi ve formunu ayırarak ortaya koyar (Kant, 1998, A 22/B 36). Duyum görüde *a posteriori* olarak verilen, görünümün nesnesinin neden olduğu değişken maddi içeriğe; uzay ve zaman ise görüde *a priori* olarak verilen, duyumları bir düzen içine yerleştiren saf görü veya formel içeriğe karşılık düşer.⁸ Bu doğrultuda duysal görünümün nesnesi olan tezahürler madde-form bileşiminden oluşurlar. Zihnimizin bir özelliği olarak dış duyu aracılığıyla duyuların tüm nesneleri olan tezahürleri dışımızda ve tümüyle uzayda; iç duyu aracılığıyla kendi (zihnimizin) iç durumumuzda ve tümüyle zaman ilişkileri içinde temsil ederiz (Kant, 1998, B 37-B 51). Kant görüye kazandırdığı içerikle tezahürde hem verili çeşitliliğinin nasıl konumlandığını hem de onu belli ilişkiler içinde düzenleyen saf formların nasıl bir yapıda olduğunu açık kılar.

Duyum ile ilişkisi nedeniyle tezahür en temel düzeyde empirik bir görünümün belirlenmemiş nesnesi olarak tanımını bulur. Tezahür bu şekilde görünen bir nesne olması bakımından aynı zamanda empirik görünürlüğü

⁶ “Ancak burada duyarlık duyum arasındaki ilişkide duyarlığın faal hale gelmesinde vurgulanması gereken çok önemli bir husus vardır. Şöyle ki, duyarlığı faal hale getiren etki kendinde-şey tarafından sağlanır. Dolayısıyla “kendinde-şeyin, bir temsil yetisi olan hissetme (duyarlık) üzerindeki etkisine Kant, duyum (empfindung) adını vermektedir” (Gözkan, 2022, s. 48).

⁷ “Tezahürler, yalnızca kendi içlerinde ne olabilecekleri bilinmeden var olan şeylerin yalnızca temsilleridir” (Kant, 1998, B 164).

⁸ Kant tezahürlerde duyumun ancak öznenin etkilendiğinin bilincini veren salt öznel bir temsil olarak içerildiğini ifade eder (Kant, 1998, B 207/B 208). Bu nedenle o, tamamen maddi olduğu ama forma sahip olmadığı için bilgi edinme süreci içerisinde tezahür üzerinden dolaşıma girer.

sahip olan bir temsildir.⁹ Empirik görüde verili olan çeşitlilik duyular yoluyla nesneleri temsil ederler, tezahürlerin tüm çeşitliliği de uzay-zamansal ilişkiler içinde düzenlenir. Bu doğrultuda *Transandantal İdealizm* tezahür kavramına kendine özgü bir çerçeve içerisinde anlam kazandırır. Buna göre nesnenin kendinde-şey olarak değil ama ancak duyusal görünüm nesnesi, yani tezahür olarak bilgisini taşıyabiliriz (Kant, 1998, B XXVI). Tezahürler kendi içinde herhangi bir varoluşa sahip değildirlir; ancak zihnimize bağlı temsiller olarak olanaklı bir deneyimin nesneleridirler (Kant, 1998, A 491/B 519). Bu anlamda temsillerin kendilerinde-şeylerle bir karşıtlık içinde ele alınmaları gerekir. Tezahürler görüyle temsil edilebilecek türden nesneler olmaları nedeniyle bilmenin konusu olurlar. Buna karşın kendilerinde-şeyler deneyim alanının tamamen dışındadırlar. Ancak onları bu nedenle bilemiyor olsak da onlar üzerine düşünebiliriz (Kant, 1998, B XXVII). Bu yönüyle, kendilerinde-şeyleri yalnızca düşünebilmemiz, görüde karşılığı bulunma ölçüsüyle, nesnenin bilgisinin olanaklı olduğu düşüncesine sistem içinde felsefi bir temel oluşturur. Çünkü Kant'a göre eğer bilimiz deneyimde sunulabilen nesnelerle sınırlanmıyorsa, o zaman onu nasıl genişletme olanağı bulduğumuzu güvenle açıklamamız olanak kazanamazdı. Onun bu düşüncesinin temelinde ise nesnelerin duyu nesneleri olarak kendilerini görü yetimizin yapısına uydurmak zorunda olduğu varsayımı bulunur (Kant, 1998, B XVII).

Kant nesnelerin öznenin bilme yetilerine uygun düşmesi zorunluluğunu, çok bildiği üzere, Kopernik'in ilk düşünceleri durumundaki bakış açısı değişikliğine gönderme yaparak ele alır. Bakış açısındaki bu değişiklik çok net bir biçimde gösterir ki, biz şeylerin içlerine ancak *a priori* olarak kendi kattıklarımızı bilebiliriz (Kant, 1998, B XVIII). Çünkü bize duyu verileri aracılığıyla verilen şey, birbiriyle ilgisi ve bağlantısı olmayan temsillerin edilgin olarak alınan ham maddesinden başka bir şey değildir. Bu malzeme herhangi bir bağlantı içermeyen müstakil izlenimlere karşılık gelir. Onun zamansal bir önceliğe sahip olması empirik bilgi için duyuların etkilenmesinin gerekli olduğunu ama aynı zamanda hiçbir şekilde yeterli olmadığını gösterir. Dolayısıyla o, hiçbir bilgi değeri taşımaz ve empirik bilgiye sahip olmak için çok parçalı duyusal temsillerin işlenmesi ve bir-

⁹ O halde başlangıçta belirlenmemiş nesne olarak tezahürü içeren empirik görü bilişin en alt düzeyi olarak konumlanmaktadır (Abela, 2002, s. 117).

birlerine bağlanması gerekir. Tüm temsiller, en temel düzeyde, zihinsel durumlar ve olaylara işaret ederler ve bu bakımdan “kendi başlarına zihnin belirlenimleri olarak içsel duruma” aittirler (Kant, 1998, A 34/B 50). Kant temsil kavramının potansiyel olarak bilgi sağlamada zihnin belirlenimini nitelendirdiğini ve bunun dışında onun ne olduğuna dair tam bir açıklama getirilemeyeceğini düşünür: “...temsil henüz bilgi değildir, daha doğrusu, bilgi her zaman temsili gerektirir. Ve bu ikincisi hiçbir şekilde açıklanamaz. Çünkü temsilin ne olduğunu her zaman başka bir temsil aracılığıyla açıklamamız gerekecektir” (Kant, 1992, 34, Jäsche Logic). Her temsil başka bir temsile gönderiyorsa, o zaman bir temsiller zincirinin içinde olduğumuzu düşünmemiz gerekir.¹⁰ Belki de tam da zihnimizin temsiller zincirinin dışına uzanabilmesinin olanaksız olması nedeniyle, Kant dikkatimizi doğrudan temsilin içine veya yöneldiği şeye odaklamamız gerektiğini düşündü.¹¹

Temsillerin temsiller olarak yönelimsel bir içeriği (nesneleri) vardır ve kendileri de yine başka temsillerin nesneleri olabilirler. Böylece bilgi sorunlarının çözümünde onların kendileri üzerinden düşündüğümüz içerikleriyle veya nesneleriyle onlar arasındaki ilişkilerin temellerinin incelenmesi gerekir.¹² Diğer bir ifadeyle empirik görüde verilen nesnelerin

¹⁰ Onun dışına çıkmak olanaklı değildir çünkü Kant'a göre temsil kendinde-şeyin transandantal yetilere uygun olarak temsildir. O, bu doğrultuda kendi felsefesi-ni nesne ile ilişkimizin transandantal yetilere uygun olarak temsil edilebilmesini üzerine kurdu. Gözkan Kant'ın bu düşünsel yaklaşımını “temsillerin metafiziği” olarak adlandırır (Gözkan, 2022, s. 43).

¹¹ Kant'a göre temsillerden ayrı bir nesne düşünölemeyeceği için ondan ayrı nesnenin yapısını belirleyebilmemiz olanaklı değildir. O halde yapılması gereken temsilin neden boş olmaması gerektiğinin zeminini göstermektir (Kant, 1998, A 129).

¹² Bu nokta Kant'ın *Transandantal Felsefe*'nin yönünü ve kavramsal çerçevesini belirlemesinde merkezi bir öneme sahiptir. 21 Şubat 1772'de Marcus Herz'e yazdığı mektubun çok bilinmesinin nedenlerinden biri de onun artık temsil ve onun nesnesi sorununa yoğunlaşacağını açıkça şu soru ile ifade etmiş olmasıdır: “Kendime şu soruyu sordum: İlimizdeki “temsil” dediğimiz şeyin nesneyle ilişkisinin temeli nedir?” (Kant, 1999, s. 133). Bu soru temelinde o, *Saf Aklın Eleştirisi*-

çeşitliliğinin belirli ilişkiler içinde nasıl organize edildiğinin ve düzenlendiğinin analiz edilmesi gerekir. Bu, bilginin ilerlemesinde veya tamamlanmasında ikinci aşamadır. Şöyle ki, Kant’a göre “tüm bilgimiz duyumlardan başlar, oradan anlağa geçerek usta sonlanır” (Kant, 1998, B 355). Bu yetilerin kendilerine özgü temsilleri açısından “tüm insan bilgisi görüler ile başlar, buradan kavramlara geçer ve idealar ile sonlanır” (Kant, 1998, B 730). Bu sürecin genel şemasıdır. Kant mantık üzerine notlarının Jäsche tarafından yapılan baskısında, temsillerin ilerlemesinde nesnel içeriğin derecelerini sınıflandırırken duyarlık ve anlama yetisi arasına bir ara geçiş basamağını daha yerleştirir (Kant, 1992, 64, Jäsche Logic). Buna göre bilgi edinme sürecinin ilk aşaması bir şeyi temsil etmektir ve duyarlık, empirik görüler yoluyla henüz bilincinde olmadığımız bir duyuşsal temsiller sağlar. Daha sonra empirik görülerden veya tezahürlerden o şeyi bilinçli temsil etme veya algılama anlamına gelen onun empirik bilincine doğru ilerlenir. Algı nesneleri olarak tezahürler duyuları da içerdiği için “tüm temsillerin olanaklı bir empirik bilinçle zorunlu bir ilişkisi vardır: çünkü eğer buna sahip olmasaydılar ve onların bilincine varmak bütünüyle olanaksız olsaydı, bu onların hiç var olmadıklarını söylemekle bir olurdu” (Kant, 1998, A 117).

Anlama Yetisinin Etkinliği

Kant duyarlık (alıcılık) ve anlama yetisini (kendiliğindenlik) bilginin iki zihinsel temel kaynağı olduğunu iddia eder: Duyarlığın temsilleri görülerdir ve onlar yoluyla bize belirlenmemiş bir nesne verilir; anlama yetisinin temsilleri ise kategorilerdir ve onlar yoluyla bu nesne o temsil (salt bir zihinsel belirlenim olarak) ile ilişki içinde düşünülür (Kant, 1998, B 74). Bilgi edinme sürecine katkıları düşünüldüğünde, nesneleri ile ilişkileri bakımından görülerin duyuşsal olarak etkilenmeleriyle işleyen duyarlık ve nesnelerin düşünülme yolu olan anlama yetisinin işlevleri birbirine indirgenemezler; olanaklı oldukları sürece karşılıklı olarak etkileşim içindedirler. *Transandantal İdealizm* Kant’ın zihninde onlar arasındaki bu bağlılığın sıklığı zemininde felsefi örgüsüne kavuşmuştur. Kategoriler temel *a priori* kavramlardır ve bu yönüyle diğer *a priori* kavramlardan türetilemezler. Onlar “mutlak birlik” olan anlama yetisinden “saf ve katışıksız” olarak

s’nde, temsillerin epistemik konumlarının, özelliklerinin ve bağlantılarının dünsel temellerini açığa çıkarmaya yönelmiştir.

ortaya çıkarlar ve olanaklı yargıların yüklemeleri olarak “farklı temsilleri ortak bir temsil altında düzenleme ediminin birliği” işlevini yerine getirirler. Anlama yetisi bilgi edinme sürecinde kategoriler yoluyla gücünü ortaya koyar ve bu gücünü bu kavramlar aracılığıyla yargıda bulunmanın dışındaki başka hiçbir yolda kullanamaz. Anlama yetisi, bu doğrultuda, bütününde bir yargılama yetisi olarak düşünülebilir. O halde, yargılar kavramlardan oluşur ve yalnızca görü nesnelerle dolaysızca bağlantılı olduğu için yargılar nesneleri dolaylı olarak temsil ederler. Kant buradan hareketle yargının bir nesnenin dolaylı bilgisi ve bu yüzden de onun bir “temsilin temsili” olduğunu ileri sürer (Kant, 1998, B 92-93).

Kant'ın bakış açısından, anlama yetisi bir yargı yetisi olarak düşünülebildiği için eğer yargılardaki birlik işlevlerine kapsamlı bir açıklama verilebilirse, o zaman anlama yetisinin işlevlerini veya etkinliğini keşfedebilenin bir yolu açılmış olur.¹³ Uzay ve zaman görülerinin saf formlar olarak duyarlığın içine yerleşik olması gibi, kategoriler de anlama yetisinin içine yargı formları olarak yerleşiktir. Bu nedenle yargılar tablosunun bileşenleri temel yargı formlarını uygun bir şekilde temsil etmeyi amaçlar. Bu bağlamda, yargılar tablosu ile kategoriler tablosu aynı yapıya sahiptirler. Kant düşünme yetisinin işlevleri olarak yargıların formlarını “yalnızca anlama yetisinin salt formunu” göz önüne alarak belirlediğini ifade eder. Düşünme yetisi yargı yetisi ile aynı şey olduğu için temel yargı formlarından hareket ederek onları olanaklı kılan kavramları, yani anlama yetisinin *a priori* kategorilerini çıkararmıştır (Kant, 1998, A 70/B 95-A 81/B 107). Bu Kant'ın metafiziksel dedüksiyonla vardığı sonuçtur.

Transandantal İdealizm zihnin koşullarına kendisini uyduran yeni bir nesne kavramı ortaya çıkarmıştır.¹⁴ Buna göre anlama yetisi ancak katego-

¹³ “Bir yargıdaki farklı temsillere birlik veren aynı işlev, aynı zamanda bir görüdeki farklı temsillerin salt sentezine de birlik verir ki, genel olarak ifade edildiğinde, anlama yetisinin saf kavramı olarak adlandırılır” (Kant, 1998, B 104/A 79).

¹⁴ Bu cümle şöyle bir anlam içeriyor: “Kant'ta kendinde nesne yoktur, yani hissetme ve kavramaya öncelikli nesneden söz edilemez; nesnenin idraki ve tesisi hissetme yetisi aracılığıyla edinilen temsillerin, kategorilerin saf kavramları altına düşürülmesiyle, yani yargı fiili vasıtasıyla temsillere bir bilinçte sentetik verilmesiyle mümkündür. Başka bir deyişle ‘nesne’, özcede veya ‘ben’de kurulur” (Gökan, 2022, s. 53).

riler “yoluyla görünün çeşitliliğindeki herhangi bir şeyi anlayabilir, diğer bir deyişle, bir görü nesnesini düşünebilir” (Kant, 1998, B 106). Nesneler görü tarafından tezahürler olarak temsil edildiğinde, onlar henüz anlama yetisinin saf kavramları veya kategoriler tarafından işlenmemiş, diğer bir ifadeyle fenomen¹⁵ olarak konumlandırılmamış (deneyim nesnesi olarak) ancak bilgi sürecini başlatan duyuları sağlayan ve bu nedenle de algılanan empirik nesneler olmaları bakımından belirlenmemiş veya belirlenebilir nesnelerdir. Kant’a göre kategoriler ancak empirik görü üzerine uygulanışları yoluyla bize şeylerin bilgilerini sağlarlar. Bununla birlikte, bu bilgiler temelinde *deneyim* kavramı tanımını bulur. Buna göre kategorilerin, olanaklı deneyimin nesneleri olarak kabul edilmeleri dışında şeylerin bilgisi için başka bir kullanımı yoktur (Kant, 1998, B 147-148). Buna karşın anlama yetisinin kategorilerinin nesnelerle ilişkisi farklıdır çünkü onlar nesnelerin görüde verilmeleri için gereken koşulları temsil etmezler ve nesneler anlama yetisinin işlevleriyle ilgili olma zorunluğu altında olmadan tezahür edilebilirler. Kant’a göre, burada, böylece duyarlılık alanında karşılaşmadığımız bir zorluk ortaya çıkar: “Düşünmenin öznel koşulları nasıl nesnel geçerliliğe sahip olacaklardır, diğer bir deyişle, nesnelerin tüm bilgisinin olanağının koşullarını nasıl sağlayacaklardır?” (Kant, 1998, B 122).

Kant *Transandantal Dedüksiyon* başlığı altında bu soruya bir yanıt getirmenin kendi amaçları için özsel bir değeri olduğunu düşünür. Nesneler bir anlamda en başından itibaren duysal görüde verilirler. O halde, tezahürler olarak onlara anlama yetisinin kategorilerinin uygulanmalarının onları bize çarpıtarak sunup sunmadıklarından nasıl emin olabiliriz? Kant’a göre deneyim nesnelerini olanaklı kılan koşullar öznenin şeyler karşısında edilgen olmadığını, aksine şeyler tarafından etkilendiği oranda onların bilgimizle uyumlu hale gelmesini olanaklı kılacak bir şekilde nesne yönelimli olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda, kategoriler görüleri tabi olduğu için değil; görüler kategorilere tabi olduğu için kategorileri görüler tarafından sunulan tezahürlere uygulama hakkımız olduğunu göstermeye çalışır. Ona göre, eğer gerçekten de nesnenin görüsü kategorilere girebilecek şekilde oluşturulmasaydı, o zaman nesnelerin deneyimine veya

¹⁵ “Nesneler olarak kategorilerin birliğine uygun olarak düşünüldüğü ölçüde tezahürlere fenomen denir” (Kant, 1998, A 249).

empirik bilgilerine sahip olduğumuzdan şüphe etmemiz için geçerli nedenlerimiz olurdu. Dolayısıyla temsilin nesneyi olanaklı kıldığını ve kavramları kullanma yetkisinin kendimizde olduğunu kabul etmemiz gerekir. Nesnenin temsili olanaklı kılması ile temsilin nesneyi olanaklı kılması arasındaki ayrım nesne ve temsil arasındaki bağlantının empirik ve *a priori* olması arasındaki farkı gösterir. Buna göre genel olarak nesnelerin kavramları *a priori* koşullar olarak tüm deneyim bilgisinin temelinde yattığı için nesneler yalnızca görü tarafından verilen bir şey olarak değil, deneyim nesneleri olarak olanaklı olurlar. Çünkü nesneler kendilerinde-şeyler değildirler; onları ne kendimizden ne de nesnelerden türetiriz. Dolayısıyla temsillerimizden ayrı bir nesneye dair hiçbir *a priori* kavramımız olamaz. Eğer öyle olsaydı tüm kavramlarımız empirik olurlardı. (Kant, 1998, A 129). Buna göre, eğer içinde bulunduğumuz dünyaya dair bilgi sahibi olacaksak, dünyanın, bir anlamda, anlama yetimiz tarafından bu bilgiyi olanaklı kılan *a priori* unsurlar olan kategoriler aracılığıyla bize bir tezahürler alanı olarak dayatıldığını kabul etmek zorundayız. “Sonuç olarak, *a priori* kavramlar olarak kategorilerin nesnel geçerlikleri, deneyimin (düşüncenin biçimi söz konusu olduğunda) yalnızca onlar aracılığıyla olanaklı gerçeğine dayanır. Çünkü bu durumda deneyim nesneleri ile zorunlu olarak ve *a priori* bağlantılıdır, çünkü herhangi bir deneyim nesnesi ancak onlar aracılığıyla düşünülebilir” (Kant, 1998, B 126).

Kant nesneyi bir deneyim nesnesi olarak zihnin koşullarına uyan bir şey olarak kabul ettiğimizde, onu aynı zamanda bilgimize uyan bir şey olarak da kabul etmemiz gerektiğini düşünür. Bu nedenle olanaklı deneyimde nesnel olanı gösterebilmek, esasında, nesnenin doğasını değil, bilginin doğasını yansıtmaktadır. Duyarlığın alıcılığıyla karşıtlık içinde bilginin kendiliğindenliği olarak anlama yetisi bir düşünce yetisi ve kavramların ya da yargıların yetisidir; görü bize saf formları, anlama yetisi ise kuraları verir (Kant, 1998, A 126). Anlama yetisinin tüm eylemleri yargılara indirgenebilir ve yargıların empirik içerikleri de görüde verili olan çeşitlilik tarafından sunulur. Ancak “düşüncemizin kendiliğindenliği, ondan bir bilgi oluşturulabilmesi için öncelikle bu çeşitliliğin içinden geçilmesini, ele alınmasını ve belirli bir şekilde birleştirilmesini gerektirir” (Kant, 1998, A 77/B 102). Kant’a göre burada sağlanan empirik içerik bir sentez eylemi tarafından gerçekleştirilir; “öyleyse bilgimizin ilk kaynağı üzerinde yargıda

bulunacaksa dikkat etmemiz gereken ilk nokta sentezdir... ruhun kör ama gene de vazgeçilmez bir işlevinin bir ürünüdür ki, onsuz ne olursa olsun hiçbir bilginiz olamaz ve buna karşın onun ancak seyrek olarak bilincindeyizdir” (Kant, 1998, B 103/A 78).

Sentez nesnelerin zihnin yetilerine nasıl uyduğunu açıklamada çok merkezi rollerden birini yerine getirecek bir biçimde konumlanır. Örneğin bir temsili, onu yine aynı içeriğe sahip diğer temsillerle bir yolunu bulup neredeyse hiç farkında olmadığımız bir şekilde ilişkilendirmedikçe, o belirli bir içeriğe sahip olamayacaktı ve bilgi diye bir şey de ortaya çıkmayacaktı. Çünkü bilgi temsillerin karşılaştırılmasından ve birbiriyle ilişkilendirilmesinden oluşan bir bütündür. Duyarlığın yapısının temelinde görüde verili olan çeşitliliğe form veren saf görüler olarak uzay ve zaman vardır ve buradaki temsiller uzay ve zamanda birbirlerini izleyerek ortaya çıkarlar. Kant’a göre bunun gerçekleşmesi ve bilginin olanaklı olması için öncelikle alıcılıkla kendiliğindenliğin bir sentezi olması gereklidir. O, bu sentezi *sinopsis*¹⁶ (özetleme) olarak adlandırır ve buradan hareketle zemini kendiliğindenliğin oluşturduğu üç katlı sentezi şöyle açıklar: “zihnin görüdeki değişiklikleri olarak temsillerin ayırmsanması, bunların imgelemde yeniden üretilmeleri ve kavramda tanınmaları. Bunlar üç öznel bilgi kaynağını gösterirler ki, anlama yetisinin kendisini ve buna göre, onun empirik bir ürünü olarak tüm deneyimi olanaklı kılarlar” (Kant, 1998, A 97). Deneyimin ve dolayısıyla empirik bilginin nasıl olanaklı olduğunun açık kılınabilmesi için bu üç katlı sentezin nasıl gerçekleştiğinin gösterilmesi gerekir. Bunun için de ruhun¹⁷ hiçbir zihinsel yetiden türetilmeyen ve tüm deneyimin olanağının koşullarını kapsayan kaynakları olan duyarlığın, imgelemen ve tamalğının veya bilincin birlikte nasıl çalıştığının açıklığa kavuşturulması gerekir. Çünkü ancak böyle bir açıklıkla, Kant’a göre,

¹⁶ “Duyusal temsiller uzay ve zamana birlik veren bir fiille ‘ben’in kuruluşunu da temin ediyor; ‘ben’in temsilleri olarak birleşip (synopsis) ortaya çıkıyor. Bu şekilde icmal edilmiş olmasalar (Bu nasıl bir icmal? Bir yayılma değil. Örneğin aynı ‘ben’e ait oldukları için ilişkilendirilmiş şekildeler. Aynı ‘ben’e ait olarak bir aradalar) bilgi de olmazdı” (Çitil, 2021, s. 139).

¹⁷ “Tüm bu süreci gerçekleştiren, bütün yetilerin sahibi bir mekan...ruhun nesnelerle temas halindeki tarafı ise *Gemüt*” (Çitil, 2021, s. 140-141).

deneyimin dünyayla bilinçli, nesnel ve yönelimsel bir ilişki olarak bilginin elde edilmesini olanaklı kıldığı düşüncesi temellendirilebilir.

Üç Katlı Sentezin İşleyişi

Kant'a göre açık ve kesin bir biçimde deneyimin ortaya çıkabilmesi için onu içeren çeşitliliğin zorunlu bağıntılarla birbirlerine bağlanması gerekir. Bu nedenle Kant üç katlı sentezle deneyimin ortaya çıkmasında etkili en temel süreç üstünde durur.¹⁸ Sentezin ilk katı *Görüde Ayrımsama'nın Sentezi*'dir.¹⁹ Bu, salt duyuusal temsilin ötesindeki ilk adımdır ve bu sentez görüde verilen ilk bilinç veya tezahürlerin bilinci olarak ifade edilebilir. Bu ilk bilinç tek bir görünümün içerdiği duyu verileri çeşitliliğinin birbirinden ayrılması ve sonra tüm parçaların hepsinin tek bir temsilde bağlanması için onun içinden geçilmesi ve bir araya getirilmesiyle ortaya çıkar (Kant, 1998, A 99). İlk sentezde sentezlenen zamanın anlarının kendisidir. Bu sentezle “akan zamanın ardışıklığı içinde bir şey” olarak temsillerin çeşitliliğini zamanı kavrayışım üzerinden kavrarım (Çitil, 2021, s. 144). Böylece kendi içinde verili bir çeşitlilik içeren görünümün içinden geçerek zamanı çeşitliliğin birliğinin belirlenimi olarak *a priori* olarak temsil eder ve onları bir araya getiririm (Kant, 1998, A 99). Bu, Kant'ın empirik bilinç olarak algı tanımının işaret ettiği şeyin başlangıç aşamasıdır. Kant tüm temsillerin zihinsel belirlenimler olarak içsel duyunun zaman formuna ait olduklarını düşünür (Kant, 1998, A 34/B 50). Böylece ilk sentezle verili görü çeşitliliğinin duyuusal içerikleri zaman altında yakalanarak onların bilincine varılır ve böylece daha ileri temsilleri olan algılarına ulaşılır.²⁰

Bilincine vardığımız izlenimlerden elde edilen algılar birbirlerini izlerler. Zihin de bu süreçte onları “etkin bir yeti” olan imgelem yoluyla bir sonrakine çeşitli şekillerde hem birleştirerek hem de karşılaştırarak onlara eşlik eder. Kant imgelemin dolaysızca algılar üzerinde uyguladığı bu edimi

¹⁸ Wood bu süreci asgari tecrübe olarak adlandırır (Wood, 2009, s. 74-76).

¹⁹ “İlk katta Kant *Apperzeption* yerine *Apprehension*'u kullanıyor. Öznel bir yeti olarak uzay ve zamana birliğini veren, temsillerin bana ait olmasını sağlayan ve söz konusu anları bir birlik halinde tutan fiil *Apperzeption* fiili” (Çitil, 2021, s. 147).

²⁰ Bu süreçte duyuusal içeriklerin aynı özne tarafından sentezlenmesiyle o aynı zamanda kendi kendisinin aynılığının ilk bilincine ulaşır. Bunun temelinde ise kendiliğindenlik bulunur.

ayırımsama olarak adlandırır. Zihnin birbirlerini izleyen algılar arasındaki geçişleri yapabilmesi için öncelikle onları ayırımsamış olması gerekir. Ancak daha da önemlisi, her tezahür bir çeşitlilik içerdiği ve dolayısıyla değişik algılarda zihinde kendi içlerinde dağınık ve ayrı bulundukları için imgelemen algıların akışından bir bütün oluşturabilmesi adına tezahürleri yeniden üretilebilmesi zorunludur. İmgelem bu edimini zaman altında yakalananı zamanda yeniden üreterek gerçekleştirir.²¹ Böylece, imgelemen salt empirik olan bir yeniden üretici olmasıyla, *İmgelemede Yeniden Üretimin Sentezi* aşamasında tezahürlerin maddesi olan birleşik ve yeniden üretilmiş tekil duyu içeriklerinin başlangıçta daha basit bir kavrayışla bilincine vardığımız algılarından daha farklı olan yeni bir ürününün, imgesinin bilincine varmış oluruz (Kant, 1998, A 120/A 121). Buna göre, eğer yeniden üretilen bu imge şu anda sahip olduğum tezahür ile aynıysa o zaman bu ancak yeniden üretilen imgenin kuralları üzerinden sahip olduğum tezahürü ayırımsamamla gerçekleşir. Bu nedenle, Kant'a göre, deneyimin nasıl nesnel olabildiğini açık kılabilmemiz için tezahürlerin kendilerinde-şeyler değil de içindeki aynılık ve farklılıklarının bilincine varabilmemiz gereken "temsillerimizin salt oyunu olduklarını" kabul etmemiz gerekir (Kant, 1998, A 101).

Oyunun kuralları olmasaydı temsillerimiz herhangi bir yolda bir araya gelecekleri için yalnızca gelişigüzel bir biçimde üst üste yığılırlardı.²² Kant bu bağlamda temsillerin *çağrışımı* kurallara uygun yeniden üretiminin öznel ve empirik bir zemini olarak belirler. O halde ancak bunun bir nesnel zeminine, diğer bir ifadeyle olanaklı bir ayırımsamanın *sintetik* birliğinin koşuluna sahip olunması gerekir ki, zihinsel yapımızdaki algılar çeşitliliğinin bilincinde olduğumuzun bir açıklamasını yapabilmemiz olanaklı olsun. Daha açık bir ifadeyle, tezahürlerin maddesi olan birleşik ve yeniden üretilmiş duyu içerikleri onların kendilerinde çağrışım ve yeniden üretimde tam bir sıralı bağlantının evrensel kuralı altında duran duyu verileri olarak görülsün. Kant bu bağlamda tezahürlerin tüm bağlantısının nesnel zeminine onların akrabalığı adını verir (Kant, 1998, A 121/A 122).

²¹ Burada hemen belirtmek gerekir ki, bu üç katlı sentez iç içe geçen bir bağlılıkla çalışıyor. Aralarında zamansal bir farklılık bulunmuyor (Çitil, 2021, s. 139).

²² Bu nedenle empirik deneyimin ortaya çıkması imgelemen sentezi ile ilgilidir (Çitil, 2021, s. 155).

Dolayısıyla Kant'a göre tezahürler, zihnin transandantal bir edimi olan yeniden üretimin sentezine tabidirler ve bununla birlikte ayımsamanın birliği de saf *a priori* bir zemindir. Bu nedenle imgelem yetisinin yeniden üretici yetisi zihnin transandantal edimlerine aittir (Kant, 1998, A101-102).

Üçüncü sentez bizi duyulur temsillerin bilincinin ötesine ve bu temsillerin ilişkili olduğu nesnenin bilincine götürür. İlk sentezde ayımsama, ikincisinde ayımsama ve yeniden-üretim ilk iki sentezin edimleridirler ve bizim onlarda bilincine vardığımız şey duyusal temsillerin kendileri veya görümler ve onların kurallar altında duran duyusal veriler olarak duyusal içerikleridir. Daha açık bir ifadeyle, sentezin ilk iki katında henüz burada söz konusu olan duyuların nedeni olan ve onları belirleyen şeyin ne olduğunun veya görülerimizin neden bu malzemeleri içerdiğinin bilincinde değiliz; sadece bunun için bir hazırlık aşaması içindeyiz. Bunun için bu duyusal temsillerin nedeni olan şeyle onları ilişkili bir biçimde düşünmemiz gerekir ve bu yolla da art arda görülen ve yeniden-üretilen çeşitliliği tek bir temsilde birleştirmemizi olanaklı kılan bir bilince ulaşmamız gerekir. *Kavramda Tanımanın Sentezi* olan bu son kata tezahürlerin ilişkili olduğu nesnenin kavramı yoluyla ulaşırız. Böylece “temsillerin nesneleri” bilincin ilgi odağı haline gelirler. İlk iki sentezin konusu kendileri duyusal temsillerden başka bir şey olmayan temsiller olarak tezahürlerdir ve onlar tam olarak kendilerinde oldukları gibi alınsa da nesneler olarak görülemezler. O zaman son kattaki tanıma bizim bu temsillerden farklı olarak bu temsillere karşılık gelen bir nesne, Kant'ın ifadesiyle bir X, ki bu X bizim temsillerimizden farklı ve bilginin dışında olsa da düşünmemiz gereken bir şeydir. Bu nedenle Kant şöyle yazar: “Bu nesnenin yalnızca genel olarak bir şey=X olarak düşünülmesi gerektiğini görmek kolaydır, çünkü bilginin dışında bu bilginin karşısına ona karşılık gelen hiçbir şey koyamayız”(Kant, 1998, A 104).

Kavramda tanımanın sentezinde bilincine vardığımız nesne temsillerin temsiller olarak yönelimsel içeriğidir. Dolayısıyla biz bu katta kendi nesnesine sahip olan temsiller ya da bir nesneyi niteleyen temsiller olarak tezahürlerin bilincine varırız. Kant'a göre bu bilinç değişimi, nesnenin kendisinin zorunlu kıldığı bir birliğin temsillerin çeşitliliğinin sentezinde gördüğüm “bilincin formel birliğinin” yer almasından kaynaklanır (Kant,

1998, A 105). Bu temelde tezahürler bize dolaysızca verilebilecek biricik nesnelerdir; onlarda dolaysızca nesneyle ilişkili olan görü olduğu için onlar kendilerinde-şeyler değildirler, yalnızca temsillerdir ve bunların da kendi nesneleri vardır. Temsil edilecek bir şey olmaksızın temsil etmek diye bir şey olamayacağı için zihnin bir çeşitlilikten çıkarak nesnenin kavramını oluşturan birliği kurabilmek için kendi kendisine temsil ettiği bir nesne olmak zorundadır. Kant bunu ‘transandantal nesne=x’ olarak adlandırır. “Bu transandantal nesnenin saf kavramı (tüm bilgilerimizde edimsel olarak her zaman bir ve aynıdır = X), genel olarak tüm empirik kavramlarımızda bir nesneyle, yani nesnel gerçeklikle ilişki verebilenidir” (Kant, 1998, A 109). Bilincin merkezinin temsilden nesneye kaymasıyla artık onların aynılığı ve farklılığıyla birlikte onlardan tamamen farklı olan bir nesnenin de bilincinde oluruz. Onu bilincin bir çeşitlilikte bulunan formel birliği üzerinden aynı zamanda kendi dışımda olan bir nesne olarak görebilmek olanak kazanır. Diğer bir ifadeyle, “bilincimin birliği var ve ben onu yansıtarak nesnedeymiş gibi görüyorum” (Çitil, 2021, s. 161). Çünkü nesnelerin tezahürler olarak empirik bir görüde ilişkilendirilmeleri için onların temsillerinin sentezini sağlayan *a priori* kurallar, yani zihnin tamalgının zorunlu birliğinin altında durmalıdırlar. Kant’a göre temelde tüm bilgi bu koşul aracılığıyla olanaklı olur (Kant, 1998, A 110).

Tüm tezahürler zihinde öyle bir şekilde ayırmsanırlar ki, tamalgının tek bir bilinçteki nesnel birliği olan kökensel tamalgının birliği veya tamalgının transandantal birliği onların empirik olarak bilincinde olmamızın veya zorunlu bir sentetik birliğe tabi olmalarının (bilincinde olmamız olanaklı olduğu sürece bizde oluşturdıkları nesnelerinin temsillerinin bir bilince ait olmaları yoluyla) zeminidir (Kant, 1998, A 107).²³ Bu anlamda tamalgının transandantal birliği tezahürleri olanaklı kılan zorunlu bir koşul olarak, aynı zamanda, onların tüm olanaklı algılarının ve onlarda kendi kendimizin tam özdeşliğinin *a priori* olarak bilincinde olmamızın ilkesidir. Transandantal birlik transandantal nesneyle bağıntısıyla burada deneyimlerimize birlik veren zemindir. Bu birliğe bu üç katlı sentezle ulaşırız. Bu

²³ “Transandantal tamalgı’nın temel düşüncesi şuymuş gibi görünüyor: Herhangi bir deneyimim olduğunda ve bunu bilmek, o deneyimin diğer tüm deneyimlerime sahip olan aynı benliğe – tüm deneyimlerim boyunca sayısal olarak özdeş olan benliğe – ait olduğunu bilmeye eşdeğerdir” (Guyer, 2022, s. 152)

aşamada ele aldığımız bilinç değişimi söz konusu olmasaydı bu birliğe ulaşmamız ve bizdeki birliği nesnenin birliği olarak temellendirerek nesneyi kurabilme ve onun bilgisini edinebilme olanağına sahip olamazdık.

Sonuç

Kant'a göre temsiller olarak tezahürlerin nesneyle ilişkilendirilebilmesinin zemini tamalgının transandantal birliğidir. Bu zeminde deneyim nesnesi ve nesnenin bilgisini olanaklı kılan iki koşul görü ve *a priori* kavramlardır. Bu çalışmada gösterildiği gibi üç katlı sentez süreci deneyim nesnesini ve nesnenin bilgisini vermez ama nesnenin duyuşal temsilleri üzerinden kategoriler yoluyla belirlenmesine hizmet ettiği için temsiller olarak tezahürlerin nesneyle ilişkilendirilmesinde hayati bir rol oynar. Kant onunla buradaki bağlantıların kurulmasının altında yatan sürecin zamanı kavrayışımız üzerinden nasıl işlediğini açık kılmaktadır. Kant'a göre tüm süreç duyuların izlenimlerinin ilk etkiyi alıcılığa vermesiyle başlar ve bilgi yetisi onlar açısından açılır. Bu hem kendinde-şey ve temsil hem de bilgi ve bilinç arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi adına önemli bir ipucu olarak değerlendirilebilir. Böylece uzay ve zaman duyarlılığı olanaklı kılar ve kendiliğindenlik de işlemeye başlar. Burada zamanın ve kendiliğindenliğin devreye girmesiyle artık bilinç devreye girer ve temsillerden temsillere ilerleyebilmemiz olanak kazanır. Bu, bir şeyi temsil etmenin başlangıç aşamasıdır. Bir şeyi algılamak veya empirik olarak bilincine ulaşmak için o şeyin temsil edilmesi gerekir. Bunun temelinde *sinopsis* bulunur. Sentezin ilk katında Kant iki önemli değişime işaret etmektedir: Birincisi duyu verileri çeşitliliğinin salt öznel bilinci olarak değerlendirilebilecek olan duyuşal içeriklerini algılamaya; ikincisi ise onların içinden geçerek temsilleri zamanı kavrayışımız üzerinden algılamaya başlarız. Böylece burada hem empirik bir görünüm belirlenmemiş nesnesi olan tezahürün hem de kendimizin ilk bilincine ulaşırız. Bu, Kant'ın empirik bilinç dediği şeye karşılık gelir. Sentezin ikinci katında yeniden üretici imgelemin devreye girmesiyle, çeşitliliğin daha ileri bir bilincine ulaşırız. Temsil ettiğimiz şeyin yeni bir temsili, imgesini elde ederiz ve böylece temsillerimizin aynılık ve farklılık ilişkilerinin bilincine ulaşırız. İmgelem burada gelişigüzel değil; sıralı bir şekilde ve düzenli çalışır. Bilginin olanaklı olmasında imgelemin buradaki en önemli katkısı yeniden üretme ediminin kurallara bağlı bir biçimde gerçekleştirmesidir. Çünkü onun

işleyişi kuralları olan bir çağrışım içinde olmasaydı empirik bir deneyimden söz edilemezdi. Son kat ise bize şunu gösteriyor: Bir şeyi temsil ediyoruz, onu zamanda yakalıyor ve yeniden üretiyoruz ancak onun aynı zamanda kendi nesnesine sahip bir temsil olarak da bilincinde olmamız gerekir. Kant'a göre bu, nesnenin kendisi tarafından sağlanan bilincimizin formel birliği nesnenin kendisine yansıtılmamızdan başka bir şey değildir.

Kaynaklar

- Abela, P. (2002). *Kant's Empirical Realism*. Oxford University Press.
- Cassirer, E. (1996). *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi* (D. Özlem, Çev.; 2. bs.). İnkılâp Kitabevi.
- Copleston, F. (2004). *Kant* (A. Yardımlı, Çev.; 3. bs.). İdea Yayınevi.
- Çitil, A. A. (2021). *Kant Okumaları Birinci Kritik*. Dergah Yayınları.
- Gözkan, H. B. (2022). *Kant'ın Şemsiyesi* (3. bs.). Yapı Kredi Yayınları.
- Guyer, P. (2022). *Kant* (D. Soysal, Çev.). Say Yayınları.
- Kant, I. (1992). *Lectures on logic*. Cambridge University Press.
- Kant, I. (1998). *Critique of Pure Reason* (P. Guyer & A. W. Wood, Çev.). Cambridge University Press.
- Kant, I. (1999). *Correspondence*. Cambridge University Press.
- Kant, I. (2006). *Yargı Yetisinin Eleştirisi* (A. Yardımlı, Çev.). İdea Yayınevi.
- Scruton, R. (2001). *Kant: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Wood, A. W. (2009). *Kant* (A. Kovanlıkaya, Çev.). Dost Kitabevi.
- Tokat, L. (2007). Heidegger'de Şiirsel Dil-Metafizik İlişkisi. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(32), 183-208.
- Zimmerman, M. E. (2011). *Heidegger: Moderniteyle Hesaplaşma, Teknoloji, Politika, Sanat, çev.*

Öz: Kant'ın Saf Aklın Eleştirisi'nin A-basımında ele aldığı üç katlı sentez, deneyim ve bilginin nesne ile ilişkisini açığa çıkarma bakımından önemli bir yere sahiptir. O, B-basımında transandantal dedüksiyona yeni bir biçim verir ve üç katlı sentezi buraya dahil etmez. Öyle olsa da A-basımında vardığı sonuçlar Transandantal Felsefe içinde etkisini sürdürmeye devam eder. Çünkü üç katlı sentez deneyimin temellerini açık kılar ve bu açıdan bakıldığında burada elde edilen sonuçlardan uzaklaşmak deneyimi ve bilgiyi yeniden tanımlamak anlamına gelecektir. Bu çalışmada Kant'ın onu deneyim ve bilginin nesnel içeriğini temellendirebilmek için nasıl şekillendirdiği ve konumladığı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Görü, deneyim, nesne, sentez, temsil.

